

Xızır'ın (Hızır'ın) Kutsal Davarı (Dersim'in Bezuvar Dağ Keçileri)

Prof. Dr. Tessa Hofmann

Tessa.Hofmann@katwastan.de

Yayınlanma Tarihi:

5 Ekim 2025

İndirilme Tarihi:

04.09.2026

Önerilen Atıf: Hofmann, Tessa (2025). Xızır'ın (Hızır'ın) Kutsal Davarı (Dersim'in Bezuvar Dağ Keçileri). Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607.

<https://www.aleviansiklopedisi.com/madde-x/xizirin-hizirin-kutsal-davari-dersimin-bezuvar-dag-keçileri-7855/> (Erişim Tarihi: 04.09.2026)

Alevi Ansiklopedisi,
Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID

lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink

id.zdb-services.de/resource/organisation/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143
Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet

Bu madde, Raa Haqi inancındaki panteist doğa kültünü Dersim'de kutsal kabul edilen bezoar keçileri örneği üzerinden inceler. Xızır, Sarık Sivan, Sıx Ahmet Dede ve Düzgün Baba'ya atfedilen bu yabani hayvanlar dokunulmaz kabul edilir; onları öldürmek büyük bir günah sayılmış ve geçmişte bunu yapanlar topluluktan dışlanmıştır. Buna rağmen bu nadir tür, günümüzde hem yerel hem de yabancı avcılarının trofe avcılığına kurban olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Animal Protection, Bezoar Goats, Dersim, Dersim Aleviliği, Düzgün Baba, Environmentalism, Hızır, Hunting Tourism, Khidr, Xızır

Bezuvar Keçilerinin Kutsal Çobanları

Bezuvar yaban keçisi (*Capra aegagrus aegagrus*), Avrupa bezuvar keçisinin bir alt türüdür; kökeni Ermeni yaylalarına uzanır ve Batı Asya'daki birkaç ülkede de doğal olarak bulunur. Bu keçiler, dik ve dar dağ yamaçlarına ve kayalıklara tırmanma becerileriyle tanınır. Ermeni kültüründe güç ve cesareti simgelerler. Popüler çoban dansı *Koçari* dâhil birçok Ermeni halka dansı (kökeni "kochel" –

Telif Hakkı © 2026 Alevi Ansiklopedisi ve yazar(lar)a aittir. Aksi belirtilmedikçe Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC-ND 4.0) kapsamında yayımlanmıştır. Her türlü kullanımda uygun atıf zorunludur. Ticari kullanım, değişiklik, çeviri veya yeniden yayın için Alevi Ansiklopedisi ve/veya yazar(lar)ın yazılı izni gereklidir.

“ileri geri hareket etmek; göçmek”), dövüşen teke hareketlerini taklit eder.

Yaban keçileri MÖ 10.000’lerde İran’da evcilleştirilmiştir. Buradan evcil keçiler dünyaya yayılmış, böylece Avrupa’daki tüm evcil keçiler Asya’daki bu atalara dayandırılmıştır.

Xızır (Türkçe: Hızır), Dersim’deki Raa Haqi topluluğunun Alevi inancında merkezi bir yere sahiptir. Ab-ı hayatı içtiğine ve ölümsüz olduğuna inanılan bu aziz, yolcuların ve ihtiyaç sahiplerinin koruyucusu kabul edilir. İnsanlara çoğunlukla beyaz sakallı, yüzü ışıık saçan yaşlı bir adam kılığında görüldüğü söylenir. Umudu ve lütfu simgeler. Dersim’de yaşayan yaban keçileri kutsal varlıklar olarak görülür ve Xızır ile diğer mitolojik figürlerle ilişkilendirilir. Onlar Hızır’ın kutsal sürüsü kabul edilir; ruhsal, koruyucu, sınavıcı ve şifa verici varlıklar sayılır. Onları öldürmek tabudur; kutsala saldırı anlamına gelir.

Üç başka mitolojik aziz de bu keçilerin çobanları olarak anılır: Sarık Sivan, Sıx Ahmet Dede ve Düzgün Baba. Düzgün isminin, Kırmancki (Zazaca) kökenli “dik kayalık, sarp uçurum” anlamındaki bir sözcüğün Türkleştirilmiş biçimi olabileceği düşünülür. En çok bilinen de odur.[1] Bu ve benzeri yaban hayvanlarına yönelik özel kutsiyetin ötesinde, Raa Haqi Alevi inancı genel olarak tüm canlılara eşit varlıklar olarak yaklaşır ve bütün yaratılışa karşı güçlü bir sorumluluk anlayışı sergiler.

Tehdit Altında

Bezuvar keçileri bir zamanlar yalnızca etleri, boynuzları ve postları için değil, aynı zamanda “bezoar” adı verilen taşları için de avlanırdı. Farsça *padzahr* (“panzehir”) kelimesinden türeyen bu yuvarlak mide taşları, keçilerin kıl yumağından oluşur, zamanla sert ve pürüzsüz bir yüzey kazanırdı. Orta Çağ’da özellikle bu taşların mucizevi bir şifa kaynağı olduğuna inanılırdı.

Bugün yalnızca yaklaşık 1000 Avrupa bezuvar keçisi kalmıştır; bunlar da dağların ulaşılması güç yüksek

kesimlerine çekilmiştir. Türkiye’de koruma altındaki türlerden biri olmalarına rağmen, geçmişte av kotaları üzerinden tartışmalar yaşanmıştır. Yerel aktivistler ve çevreciler bu kotaları Dersim’in kültürüne ve yaban hayatına yönelik bir saldırı olarak görmüştür. Karadeniz’in Pontus Alpleri’nde tür koruması uygulanırken, Dersim’de sık sık kaçak avcılar ve yabancı av turizmciler tarafından, üstelik kimi zaman yetkililerin onayı ve kamu görevlilerinin katılımıyla bu yasaklar ihlal edilmiştir.

Son yıllarda Dersim’de bu hayvanların dini, doğal ve kimliksel gerekçelerle tamamen avlanmasının yasaklanması yönünde girişimler olmuştur. 2018’de eşi Saniye ile birlikte yaralı bir dağ keçisini sevgiyle tedavi eden Dersimli Cemal Oktay, kaçak avcılık için daha ağır cezalar ve bölgede genel bir av yasağı çağrısında bulunmuştur.[2] Yaban hayvanlarının yasa dışı avlanmasına karşı gelişen protestoların ardından Tunceli Valiliği, çoğunlukla devlet görevlilerince yapılan avcılığı tüm ilde yasaklamıştır.[3] Ancak ertesi yıl, 2020’de, ulusal ve uluslararası av turizmi daha da artmıştır. Bu turizm, Türkiye’nin bu tehlike altındaki türün avlanabileceği tek ülke -ya da Avrupa’ya en yakın yer olduğu iddiasıyla pazarlanmıştır. Bir Danimarka şirketi Türkiye turlarını şu ifadeyle duyurmuştur: *“Bezoar keçisi, yaban keçileri ailesinin en iri üyesidir ve bu etkileyici tür yalnızca Türkiye’de avlanabilmektedir.”*[4]

Dersimlilerin doğaya duyduğu saygı ve inanç, kutsal keçileri ödül maksadıyla avlayan avcılar nedeniyle, onları derinden rahatsız etmektedir. Bazı türleri nesli tükenme tehlikesi altında olan bu keçiler Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nca koruma altında olsa da, hükümet yaşlı bireylerin sınırlı sayıda avlanmasına izin vermekte ve ihalelerden elde edilen gelirin yüzde 60’ının köylere döndüğünü belirtmektedir.

2020 yazında, aktivistler dağ keçisi avının tamamen yasaklanması için kampanya başlatmış, Dersim Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Girişimi açılan ihalelerin iptali için dava açmıştır. Bakanlık, 17 keçinin avlanması için açtığı ihaleyi askıya aldığını ve yerel inançlar ile gelenekleri

dikkate alarak inceleme yapacağını duyurmuştur.

Yerel çevreciler için avcılığın yasal olup olmaması fark etmez; onlar için her koşulda kabul edilemezdir. Munzur Koruma adlı örgütten aktivist Hasan Şen şöyle der: *“Yıllardır, il dışından ve çeşitli Avrupa ülkelerinden gelen katillerin Dersim’in en önemli türlerini avladığını izliyoruz. Yetkililer bu katliamlara göz yumuyor.”*[5]

ANF 2018’de şu yorumu yapmıştır: *“Türk devleti (...) özellikle Dersim’de, her yaz Kuzey Kürdistan’ın ormanlarını sistematik olarak yakmaktadır. Bu, 1923’te devlet kurulduğundan beri yürürlükte olan karşı-ayaklanma ve sürgün politikasının bir parçasıdır. Devletin türleri ve doğayı siyasi amaçla yok etmesi, trofe avcıları tarafından desteklenmekte ve giderek biyolojik çeşitliliğe tehdit oluşturmaktadır.”*[6]

Aleviler için böylesi kutsal varlıkları öldürmek yalnızca anlamsız ve ahlaksız bir davranış değil, aynı zamanda korkunç bir günahıdır. Bu günahı işleyenler geleneksel olarak dışlanır ve *düşkün* ilan edilirdi. Kedek köyünden 68 yaşındaki Dede Zeynel Batar şöyle der: *“Eskiden bunu yapanlar sürgüne gönderilirdi. Köyümüzde bir adam dağ keçilerinin peşine düşerdi. Ona defalarca yapmamasını söyledik. Bir gün kayalıklardan düşerek öldü. Cenazesini meydana bile ykamadılar.”*[7]

Sonuç

Xızır’ın kutsal sürüsü, yani Dersim’in bezoar keçileri, bugün iki temel nedenle tehdit altındadır: Bir yandan ulusal ve uluslararası av turizminin doyumsuzluğu bu görkemli hayvanları yok oluşa sürüklemekte; öte yandan Dersim Raa Haqi topluluğunun kutsal yaban varlıkları olarak bu keçiler, inananlara yönelen baskının da hedefi hâline gelmektedir. Bu durum, çevre ve tür korumanın diğer boyutları için de geçerlidir. Orman yangınları, yaban hayvanlarının avlanması veya kutsal Munzur Nehri’nin önüne baraj yapılması gibi uygulamalar, doğayı eşit birer varlık olarak seven ve ona

hürmet eden Dersimlileri doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla Dersimli çevrecilerin türleri ve doğayı koruma mücadelesi, aynı zamanda Dersim Aleviliğinin temel inançlarını savunma mücadelesidir; yani bu mücadelenin özünde dini bir boyut da vardır.

Sonnotlar

[1] Ashdown, Nick: Turkey's Alevis and the myths of the mountain goats. "Middle East Eye", December 7, 2020, <https://www.middleeasteye.net/discover/turkey-dersim-tunceli-zaza-alevi-goat-myth>

[2] Couple cares for wounded mountain goat. "ANF-News," December 29, 2018, <https://deutsch.anf-news.com/Oekologie/ehopaar-versorgt-an-geschossene-bergziege-8625>

[3] Governor of Dersim bans hunting. ANF News, January 31, 2019, <https://deutsch.anf-news.com/Oekologie/gouverneur-von-der-sim-verbietet-jagd-9267>

[4] Limpopo Diana Hunting Tours, <https://www.diana-jagdreisen.de/wildarten/bezoarziege>

[5] Ashdown, op. cit.

[6] "Couple cares for shot mountain goat," op. cit.

[7] Ashdown, op. cit.

Kaynakça & İleri Okumalar

Ashdown, Nick. 2020. "Turkey's Alevis and the Myths of the Mountain Goats." *Middle East Eye*, 7 December 2020. <https://www.middleeasteye.net/discover/turkey-dersim-tunceli-zaza-alevi-goat-myth> (accessed 15 September 2025).

Gültekin, Ahmet Kerim. 2021. "Dersim as a Sacred Land:

Contemporary Kurdish Alevi Ethno-Politics and Environmental Struggle.” In *Ecological Solidarity and the Kurdish Freedom Movement: Thought, Practice, Challenges, and Opportunities*, edited by Stephen E. Hunt, 225-243. Maryland: Lexington Books.